

Inför nya transplantationslagen

Allt fler positiva till donation Allt färre organ att tillgå

Allt fler svenskar kan tänka sig att donera organ och vävnader. Det visar en ny enkätstudie som Socialstyrelsen genomfört. Men i takt med en ökad vilja att donera – och allt fler presumtiva mottagare – så minskar antalet transplantationsorgan.

Den 1 juli införs en ny transplantationslag. Målet är bl a att öka tillgången på organ.

– Transplantationskirurgin är ett offer för sin egen framgång, säger Håkan Gäbel, transplantationskirurg på Hudinge sjukhus. Utvecklingen har medfört att fler och fler patienter bedöms som lämpliga mottagare medan tillgången planat ut.

1991 donerade 135 svenskar organ, 1994 hade siffran sjunkit till 113 och 1995 till 109 donatorer. För 1996 beräknas antalet ligga ungefär som 1995. Några säkra svar på varför antalet donatorer har minskat finns inte. Den strama ekonomin inom hälso- och sjukvården anses dock inte ha bidragit till färre organtransplantationer.

– Tvärtom är transplantationer mycket kostnadseffektiva, säger Nina Rehnqvist, överdirektör på Socialstyrelsen. Varje enskild njurtransplantation sparar i genomsnitt 2 miljoner kronor åt sjukvården.

I början av 1996 väntade 23 svenskar på ett nytt hjärta, 39 på en ny lunga och 475 personer på njurtransplantat.

Trenden inför framtiden väntas bli att

donatorerna är äldre och inte lika friska i övrigt som idag, och i allt färre fall ligger någon form av trauma bakom att en människa blir aktuell som donator.

Vävnader (hjärtklaffar, hornhinnor) ska efter 1 juli lyda under samma lag som organ. Idag görs 59 hornhinnetransplantationer per 1 miljon invånare. För ögonkirurgerna vore den idealiska siffran 75 per 1 miljon invånare, men utslutningskriterierna, t ex tidigare ögonoperationer (400 000 svenskar är starr-opererade) medför en vävnadsbrist trots att ca 100 000 svenskar avlider varje år.

– Efter 1 juli måste vi veta patientens vilja ifråga om vävnadsdonation, säger docent Per Fagerholm på S:t Eriks ögonsjukhus. För det måste vi skapa någon form av organisation, men hur den ska se ut vet vi ännu inte.

Risk för färre vävnader

I fråga om hjärtklaffar finns en risk för färre donatorer efter 1 juli eftersom donatorns eller de anhörigas inställning ska vara känd (i de fall donatorn inte har fyllt i ett donationskort har anhöriga vetorätt, men är inte tvungna att ge tillstånd eftersom lagen bygger på donatorns presumtiva samtycke). Idag görs 1 800 klaffoperationer/år. Genom att förbättra anhörigkontakten och rutinerna kring omhändertagandet av klaffar hoppas man att

Allt fler patienter bedöms som presumtiva mottagare av nya organ. Samtidigt minskar tillgången på donerade organ och vävnader trots att tre fjärdedelar av svenskarna kan tänka sig att bli donatorer.

riskerna för färre donatorer till följd av den nya lagen ska minska. En hjärtklaff måste tas om hand inom ett dygn.

Fler positiva till donation

Inför den nya lagen har Socialstyrelsen frågat »genomsnittssvensken» hur han ställer sig till att donera organ och vävnad. Enkätstudien – och det massmediala genomslag studiens resultatet får – är bl a ett sätt att få fler svenskar att uppmärksamma Socialstyrelsens donationskort, och verkligen fylla i det. Av de drygt 1 000 personer i åldern 18 till 74 år som svarade (80 procent av de tillfrågade) visste 70 procent att det redan fanns donationskort. Men av den andelen hade endast 11 procent använt sig av möjligheten att svart på vitt kryssa för om man ville donera organ eller ej.

Med enkätstudien vill man också rikta blicken mot det donationsregister som Socialstyrelsen upprättar 1 juli.

Resultatet av enkäten visar att 76 procent kan tänka sig att egna organ och vävnader används för transplantation. I en liknande studie som gjordes omkring 1990 var motsvarande andel 65 procent. Högutbildade, yngre och män svarade i något större utsträckning »ja». 12 procent var helt negativa till att donera organ och vävnader (mot 10 procent i den tidigare studien). Ytterligare 12 procent svarade »vet ej».

Att det är lättare att ta beslut om egna organ och vävnader än om de anhörigas framkom tydligt av enkäten; endast 45 procent skulle tillåta donation från närstående. 30 procent svarade »nej».

– Svaren tyder på att man inte diskuterat frågan om donation tillräckligt med de anhöriga, säger transplantationskirurg Håkan Gäbel.

I exempelvis USA har liknande studier gett motsatt resultat: fler kan tänka sig att donera anhörigas organ än sina egna!

Av de tillfrågade kunde 85 procent tänka sig att ta emot organ och vävnader vid transplantation. 10 procent var negativa till den möjligheten.

Det kan vara vanskligt att göra direkta jämförelser mellan den nu presenterade studien och tidigare studier eftersom de genomförts på olika sätt. Tendensen är dock densamma i de fall frågorna stämmer överens och Socialstyrelsen menar därför att opinionerna kring donationsfrågor är mycket stabila och att den nya lagen stämmer väl överens med vad flertalet svenskar anser.

Peter Örn